

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

(Գիտական հոդվածների պարբերական ժողովածու)

№ 12

***Նվիրվում է պրոֆեսոր Գուրգեն Մելիքյանի ծննդյան
80-ամյակին***

ԵՐԵՎԱՆ

ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

2016

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
(Периодический сборник научных статей)
№ 12

*Посвящается 80-летию профессора
Гургена Меликяна*

Ереван
Издательство ЕГУ
2016

YEREVAN STATE UNIVERSITY

PROBLEMS OF ORIENTAL STUDIES

(serial scholarly journal)

№ 12

*Dedicated to the 80th birthday anniversary of professor
Gurgen Melikyan*

YEREVAN
YSU PRESS

2016

3

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Ժողովածուի 12-րդ հատորի հրատարակումը ԵՊՀ
արևելագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորասախոսական
անձնակազմի համեստ նվերն է պրոֆեսոր
Գուրգեն Մելիքյանի ծննդյան 80-ամյակին

Խմբագրական խորհուրդ՝

- Մելիքյան Գուրգեն - Բ. գ. թ., պրոֆեսոր (*նախագահ*)
Ասատրյան Գառնիկ - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր
Խաչիկյան Մարգարիտա - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր
Խառատյան Ալբերտ - Կ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ
Կարաբեկյան Սամվել - Բ.գ.թ., դոցենտ
Հովհաննիսյան Լավրենտի - Բ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ
Մելքոնյան Ռուբեն - Բ.գ.թ., դոցենտ
(*համարի պատասխանատու*)
Ոսկանյան Վարդան - Բ.գ.թ., դոցենտ
Մարգարյան Լևոն - Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
Սաֆարյան Ալեքսանդր - Կ.գ.թ., պրոֆեսոր
Սաֆրաստյան Ռուբեն - Կ.գ.դ., պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս
Տոնիկյան Սոնա - Բ.գ.թ., դոցենտ

© ԵՊՀ հրատ., 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՊՀ ՌԵԿՏՈՐ ԱՐԱՄ ՍԻՄՈՆՅԱՆԻ
ՇՆՈՐՀԱՎՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ՊՐՈՖԵՍՈՐ
ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ 80-ԱՄՅԱ
ՀՈՔԵԼՅԱՆԻ ԱՌԹԻՎ 5

ԳՈՒՐԳԵՆ ՄԵԼԻՔՅԱՆԸ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ Է 8

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՍԵՄԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Հովհաննիսյան
ՖԱԹԻՄԱՆ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԻԱՅԱԿԱՆ
ԿՐՈՆԱԴԻՑԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ
ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՐ 12

Հայկ Քոչարյան
ԻՆՏԵԼԵԿՏՈՒԱԼ ՄԵՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ՀԱՄԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱՌՈՂՋԱՑՄԱՆ
ՀՆԱՐԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ. ԻԲՆ ԲԱԶԱ 20

Գ. Գևորգյան
Է. Ասատրյան
ՍՈՒԵԶԻ ՃԳՆԱԺԱՍԸ ԵՎ ԵԳԻՊՏՈՍԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ
ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԱԲԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ 30

Է. Ասատրյան
ՆԱՍԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ. ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ 45

**ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ
ՕՍՄԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ**

Ռուբեն Մելքոնյան

ՎԱԶԳԵՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ 1961 Թ.
ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՅՑԻ ՈՐՈՇ
ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ (ԱՐԽԻՎՍՅԻՆ
ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԻ ԼՈՒՅՄԻ ՆԵՐՔՈ)..... 58

Ալեքսանդր Սաֆարյան

ԹՅՈՒՐՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ԶԻՅԱ
ԳՅՈՔԱԼՓԻՑ ՀԱՐՅՈՒՐ ՏԱՐԻ ԱՆՑ 67

Լուսինե Սահակյան

ՀԱՄՇԵՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐՈՒՄ 80

Անի Սարգսյան

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ ԲԱՔԻԻ ԴԻՎԱՆՈՒՄ 97

Միրանույշ Գալշոյան

ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐԻ ԲՈՆԻ
ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ
ՅԱՇԱՐ ՔԵՄԱԼԻ «ՀԱԶԱՐ ՈՒ ՄԻ ՑՈՒԼԵՐԻ
ԼԵԳԵՆԴԸ» ՎԵՊՈՒՄ 109

Նաիրա Գինոսյան

ՀԱՅԵՐՆ ՕՍՄԱՆՅԱՆ ԿԱՅՄՐՈՒԹՅԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԿՅԱՆՔՈՒՄ (XIX ԴԱՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵՍ –
XX ԴԱՐԻ ՍԿԻՋԲ) 120

Արա Ազատյան

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐԸ ՀԱՅ
ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 139

Արթուր Դումանյան
ԲԱՆԱԿԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԿՅԱՆՔՈՒՄ 1920-1970-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԻՆ.
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ 158

Արշակ Գևորգյան
1960 Թ. ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՇՐՋՄԱՆ ԱՄՆ-Ի ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ 180

Հայկ Մարգարյան
ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԽՈՇՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԵՐԿՐԻ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 196

Նաիրա Պողոսյան
ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՐՏԱՑՈՂՈՒՄԸ ԱՀՄԵԴ ՋԵՄԱԼ ՓՈՇԱՅԻ
ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ 208

Լիլիթ Մովսիսյան
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԼՐԱՏՎԱՄԻՋՈՑՆԵՐԻ՝
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԱՅԻՆ
ՊԱՏԿԵՐԸ 217

Ժալդաս Աղիբաև
ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՄԻՋՊԵՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ (ռուսերեն) 225

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գուրգեն Մելիքյան
«ՓԻՅԱԹԱԹԱՆ ՓԻԼԸ ՂԱՆԴԱՂՈՒՄ» ԱՐՑԱԽԻ
ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ ՄԻ ՔԱՆԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 236

Վարդան Ոսկանյան
ՈՐՈՇ ՀԱՅԿԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ 240

Հասմիկ Կիրակոսյան
ԲԱՐԲԱՌԱՅԻՆ ՄԻԱՎՈՐՆԵՐ ԻՐԱՆԱԿԱՆ
ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 249

Քնարիկ Միրզոյան
Թադևոս Չարչյան
ՈՐՈՇ ՊԱՐԿԵՐԵՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
ԹԱԹԱՐԵՐԵՆՈՒՄ (անգլերեն) 255

Արտյոմ Տոնոյան,
Հովհաննես Սարգսյան
ՀԵՏՄԱՐԶՊԱՆԱԿԱՆ ԱՂՎԱՆՔՈՒՄ «ՔՈՒՐԴ»
ԱՆՎԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ
ՀԻՇԱՏԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ 262

Ահարոն Վարդանյան
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՐԲԱՌՈՒՄ ՆՈՐ ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇ
ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 273

Թերեզա Ամրյան

ՍՈՒՖԻԱԿԱՆ ՍԻՐՈ ԵՎ ԱՐԲԵՑՈՒՄԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ
ԵԶԴԻԱԿԱՆ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԵՐՈՒՄ 281

Սվետլանա Հարությունյան

ԶՐԱԴԱՇՏԱԿԱՆ ՏՈՆԱՑՈՒՅՑԸ ԵՎ ԳԼԽԱՎՈՐ
ՏՈՆԵՐԸ 295

Լիլիթ Սաֆրաստյան

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՐԱՆԴԻ ԿԻՆՈՅԻ ՆՈՐԺԱՄԱՆԱԿՅԱ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ. ՄՈՀՍԵՆ ՄԱԽՄԱԼԲԱՖ, ՇԻՐԻՆ
ՆԵՇԱՏ 304

Գառնիկ Գևորգյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՎԵՊԻՑ (ԴԱՍԹԱՆԻՑ)
ՊԱՏՄԱՎԵՊ 320

Հովհաննես Խոբիկյան

ԿԱՐԻԱՆ ԱՔԵՄԵՆՅԱՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 331

Արմեն Իսրայելյան

ԻՐԱՆԻ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ
ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐՆ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ
ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՀԵՏՈ 344

ԳՈՒՐԳԵՆ ՎՐԵԺԻ ՄԵԼԻՔՅԱՆ 355

ՊՐՈՑԵՍՈՐ ԳՈՒՐԳԵՆ ՎՐԵԺԻ ՄԵԼԻՔՅԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՎ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԸՆՏՐԱՆԻ 367

Գ. Գևորգյան
Է. Ասատրյան*

**ՍՈՒԵՁԻ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՎ ԵԳԻՊՏՈՍԻ
ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ**

Բանալի բառեր՝ Սուեզի ջրանցքի ազգայնացում, «եռյակ ագրեսիա», «Էյզենհաուերի դոկտրին», «Սևրի հռչակագիր», «Քաղեշ» ռազմական գործողություններ, «Հրացանակիր» ռազմական գործողություններ

1952 թ. «Ազատ սպաների» հեղափոխական հեղաշրջումն Եգիպտոսում ստեղծեց ներքին և արտաքին քաղաքական նոր իրավիճակ, որն իր հերթին տարածաշրջանային նոր զարգացումների հիմք հանդիսացավ:

«Ազատ սպաները»՝ ի դեմս Գամալ Աբդել Նասերի ամբողջությամբ խորամուխ լինելով Եգիպտոսում տապալված միապետության վերապրուկների վերացման գործում և ներքաղաքական նոր բարեփոխումներ նախաձեռնելով, իր տեսադաշտում պահում էր նաև արտաքին քաղաքական առանցքային հիմնախնդիրները: Նրանց շարքում ուրույն տեղ էր զբաղեցնում Սուեզի ջրանցքի¹ նկատմամբ եգիպտական վերահսկողություն

---

* Գ. Գևորգյան՝ պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, Է. Ասատրյան՝ ԵՊՀ արարագիտության ամբիոնի հայցորդ:

¹ Սուեզի ջրանցքը պաշտոնապես բացվեց 1869 թ. նոյեմբերի 17-ին: Ջրանցքի կառուցման նախաձեռնությունը պատկանում էր ֆրանսիացի գործարար Ֆերդինանտ Լեեպիսին: Սուեզի ջրանցքի կառուցումն արժեցավ շուրջ 576 մլն. Ոսկե ֆրանկ: 1875 թ. Իսմայիլ փաշան վաճառեց ջրանցքի պարտատոմսերի եգիպտական մասնաբաժինը Անգլիային, և փաստացի ջրանցքի ղեկավարումն անցավ «Սուեզի ջրանցքի համընդհանուր ընկերությանը», այսինքն՝ անգլո-ֆրանսիական կողմին: 1882 թ. Եգիպտոսն ընկավ բրիտանական տիրապետության տակ: Առաջին և Երկրորդ համաշխարհային պատերազմների ընթացքում ջրանցքն ամբողջությամբ վերահսկվում էր Անգլիայի կողմից: Փաստորեն, Սուեզի ջրանցքը դարձավ Եգիպտոսի «Աքիլեյան գարշապարը»,

հաստատելու հարցը: Սուեզի ջրանցքի հարցը հեղափոխական Եգիպտոսի համար չափազանց մեծ նշանակություն ունեցող խնդիր էր. նրա նկատմամբ եգիպտական նոր իշխանությունների կողմից հավակնությունների հաստատելը՝ Եգիպտոսի ամբողջական անկախության ամփոփման և ամրապնդման գրավականներից էր:

Հարկ է նշել, որ դեռ 1881թ. Արաբի փաշայի ապստամբության և անգլո-եգիպտական պատերազմի արդյունքում Մեծ Բրիտանիան իր գերիշխանությունը հաստատեց Եգիպտոսի նկատմամբ²: Ավելին, Եգիպտոսի պարտության արդյունքում, Անգլիան ներթափանցեց երկրի բոլոր ոլորտները, իսկ Սուեզի ջրանցքի նկատմամբ հաստատեց գրեթե միանձնյա ղեկավարում և հսկողություն³:

Անգլիան՝ առաջնորդվելով գաղութատիրական իր ավանդական մարտավարությամբ, կարողացավ միապետական Եգիպտոսի արքունիքը դարձնել իր կամակատարը՝ փոխարենը խոստանալով ապահովել նրա անվտանգությունը:

1920-ականներին Եգիպտոսում կուսակցական համակարգի զարգացումը նպաստեց նաև անգլիական գաղութատիրության դեմ պայքարին, որը բավականին դժվարություններ էր ստեղծում գաղութային իշխանությունների գործունեության համար: Զգտելով զսպել և մեղմել հակաանգլիական տրամադրություններն Եգիպտոսում, պաշտոնական Լոնդոնը որոշեց գնալ «զիջման»՝ եգիպտական թագավորությունը հռչակելով անկախ⁴:

Իրականում պաշտոնական Լոնդոնի կողմից 1922թ. փետրվարին միակողմանի ձևով պրոտեկտորատի վերացումը և

որն ամրապնդեց պաշտոնական Լոնդոնի գերիշխանությունն Եգիպտոսում: Մանրամասն տես՝ Луцкий В. Б., Новая история арабских стран, М., 1966, с. 168., նաև՝ Ротштейн Ф. А., Захват и закабаление Египта, М., 1959, с. 20-21.

² Մանրամասն տես՝ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական երկրների պատմություն, Եր., 2004, հ. II, էջ 371-383:

³ Кошелев В.С., Египет: от Ораби-паши до СаадаЗаглула 1879-1924гг., М., 1992, сс. 82, 110-112.

⁴ Кошелев В.С., նշվ. աշխ., էջ 112:

Եգիպտոսի անկախության ճանաչումը կրում էր սուկ ձևական բնույթ⁵:

Բրիտանական գաղութատիրության դեմ եգիպտական նորաթուխ իշխանությունների՝ հանձինս «ազատ սպաների» պայքարն Եգիպտոսում նոր թափ և որակ ստացավ, երբ 1956թ. հուլիսի 26-ին Ալեքսանդրիայում կայացած բազմահազարանոց հանրահավաքում՝ Նասերը Եգիպտոսի բնակչությանը և միջազգային հանրությանը հայտարարեց Սուեզի ջրանցքը ազգայնացնելու իր որոշման մասին⁶:

Նասերի կողմից Սուեզի ջրանցքի ազգայնացման որոշման կայացումը բավականին դժվար տրվեց, քանի որ վերջինիս կողմից գիտակցվում էր դրա հետևանքների ողջ լրջությունը: Այդուամենայնիվ, Եգիպտոսի առաջնորդի նման որոշումը հասկանալու համար հարկավոր է ուշադրություն դարձնել հետևյալին:

Առհասարակ, Նասերի այդ որոշումը հարկավոր է դիտարկել եգիպտական կառավարության կողմից տնտեսական կարևոր բարեփոխումներ իրականացնելու ցանկությամբ, մասնավորապես՝ արտասահմանյան ընկերությունների ազգայնացման և եգիպտական կապիտալի կախվածությունը օտար երկրներից և ընկերություններից ազատելու ռազմավարական քաղաքականության շրջանակներում⁷:

Մինևույն ժամանակ եգիպտական կառավարությունը մինչ այդ որոշում ընդունեց Նեղոսի մի հատվածի վրա՝ Ասուանի մոտ, վիթխարի ամբարտակ կառուցելու մասին⁸: Այդ որոշումը միտված էր եգիպտական ռոտզվող հողատարածքների ծավալ-

---

⁵ Եգիպտոսի «անկախության» հռչակագրում մի շարք վերապահումներ արվեցին, որոնք իրավունք էին ընձեռում Անգլիային շարունակել Եգիպտոսի ռազմական բռնազավթումը, իսկ երկրում անգլիական գլխավոր կոմիսարը մնում էր երկրի փաստացի ղեկավարը: Եգիպտոսի «անկախության» անգլիական հռչակագրի կետերի մասին մանրամասն տես՝ Ротштейн Ф. А., նշվ. աշխ., էջ 336-337:

⁶ Հովհաննիսյան Ն., Արաբական երկրների պատմություն, հ. III, Եր., 2006, էջ 271:

⁷ Հովհաննիսյան Ն., նշվ. աշխ., հ. III, էջ 271:

⁸ <http://www.history.com/this-day-in-history/united-states-withdraws-offer-of-aid-for-aswan-dam>

ների կտրուկ ընդարձակմանը, նոր հողատարածքների յուրացմանն ու մշակմանը, հողագուրկ գյուղացիներին հողատարածքով ապահովելուն, գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության աճին և երկրի զարգացող արդյունաբերության համար անհրաժեշտ էլեկտրաէներգիայի արտադրությանը⁹: Ասուանի ամբարտակը լուծելու էր ոչ թե մեկ առանձին հարց, այլ ամբողջ Եգիպտոսի տնտեսական առաջընթացի և տնտեսական բարեփոխումների հանգուցային հիմնախնդիրները: Այդ վիթխարի ծրագրի կենսագործման համար անհրաժեշտ էին համապատասխան միջոցներ, որոնցից գուրկ էր Եգիպտոսը: Եգիպտական կառավարությունը դիմեց ԱՄՆ-ի և Անգլիայի կառավարություններին:

1955թ. դեկտեմբերի 17-ին ԱՄՆ-ն և Անգլիան հայտարարեցին ջրամբարտակի կառուցման ծրագրում իրենց մասնակցության մասին՝ խոստանալով որպես օգնություն հատկացնել 56 մլն և 14 մլն ԱՄՆ դոլար¹⁰: Միևնույն ժամանակ անգլո-ամերիկյան կողմը հույս էր տածում, որ բացի իրենցից ոչ մի այլ պետություն Եգիպտոսին չի կարողանա հատկացնել անհրաժեշտ գումարը, և վերջինս կհայտնվի փակուղու առջև¹¹: Ըստ էության, Եգիպտոսին Արևմուտքի կողմից տրամադրվող օգնությունը նեոգաղութացման դրսևորման ձևերից մեկն էր, քանի որ վերջիններս կարծում էին, թե նման ճանապարհով կկարողանան Կահիրեին «իրենց դաշնակիցների» շարքում պահել:

Սակայն, շուտով, ԱՄՆ-ը հասկանալով, որ իրենց, այնուամենայնիվ, չի հաջողվի փոխել Եգիպտոսի արտաքին քաղաքական նոր ուղեգիծը¹², 1956թ. հուլիսի 19-ին պաշտոնապես տեղեկաց-

---

⁹ Նույն տեղում:

¹⁰ Мирский Г.И., Армия и политика в странах Азии и Африки, М., 1970, с. 55.

¹¹ Հովհաննիսյան Ն., նշվ. աշխ., էջ 272:

¹² Հետաքրքիր է այն հանգամանքը, որ ԱՄՆ-ի կողմից Եգիպտոսին խոստացված վարկը չտրամադրելու մտայնությունն ամրապնդվեց, երբ 1956թ. Նասերը պաշտոնապես ճանաչեց Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության անկախությունը: Տես՝ Мирский Г.И., նշվ. աշխ., с. 55:

րին Կահիրեին, որ հրաժարվում են վերջինիս տրամադրել խոստացած գումարը¹³: Հաջորդ օրը նույն հայտարարությամբ հանդես եկավ նաև Անգլիան, թեպետև իրականում բրիտանացիները փորձում էին հնարավոր բոլոր ձևերով պահպանել իրենց ներկայությունն Եգիպտոսում¹⁴:

Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ 1940-1950-ականներին բրիտանական երբեմնի հզոր գաղութային կայսրությունը սկսեց փլուզվել. Անգլիան կորցրեց իր ազդեցությունն Իրանում¹⁵, քիչ ավելի ուշ Իրաքում¹⁶, Հորդանանում¹⁷, իսկ հետո նաև Եգիպտոսում: Սակայն վերահսկելով Սուեզը, որն այդ տարիներին շարունակում էր դեռ մնալ Արևմուտքի նավթային սնուցման երակներից մեկը, Լոնդոնը իրեն դեռ կարող ուժ էր համարում արաբական աշխարհում:

Այդպիսով, Արևմուտքից մերժումը ստանալուց հետո միայն Նասերը վճռեց պայթեցնել այսպես կոչված «սուեզյան ռումբը»՝ հայտարարելով Սուեզի ջրանցքի ազգայնացման մասին¹⁸: Թեև ընկերությունն ազգայնացվում էր, Նասերը հայտարարեց, որ ընկերությունում մասնաբաժին ունեցող օտարերկրացիները կստանան համապատասխան փոխհատուցումները: Նասերը երաշխավորեց նաև ջրանցքի երթևեկության ազատությունը՝ համաձայն 1888թ. կնքված միջազգային համաձայնագրի պայմանների¹⁹:

---

¹³ Հովհաննիսյան Ն., նշվ. աշխ., էջ 272:

¹⁴ Новейшая история арабских стран, М. 1968, с. 415.

¹⁵ 1951թ. Իրանի վարչապետ Մոսադիկը ազգայնացրեց իրանական նավթային արդյունաբերությունը և պահանջեց դուրս բերել անգլիական գործերը Իրանից:

¹⁶ 1961թ. Իրաքում փակվեցին անգլիական բոլոր ռազմական բազաները:

¹⁷ 1946թ. Անդրհորդանանը ստացավ անկախություն՝ դուրս գալով բրիտանական մանդատի վերահսկողությունից:

¹⁸ Ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ Սուեզի ջրանցքի ազգայնացման որոշումը պահվում էր խիստ գաղտնի, իսկ հրապարակմանն էլ հաջորդեց եգիպտական բանակի ստորաբաժանումների կողմից ջրանցքի կառավարման ընկերության գլխամասի զբաղեցումը: Ամենն այնքան արագ եղավ, որ եգիպտական զինված ուժերը ոչ մի դիմադրության չհանդիպեցին: Մանրամասն տես՝ Мирский էջ 56:

¹⁹ Новейшая история арабских стран, նշվ. աշխ., էջ 415:

Եգիպտոսի նախագահի այս քայլը, փաստորեն, պաշտոնական Կահիրեին կանգնեցրեց Անգլիայի հետ անմիջական ռազմական առճակատման առջև²⁰:

1956թ. հոկտեմբերի 22-ին Ֆրանսիայի Սևր քաղաքում կայացավ գաղտնի հանդիպում, որին մասնակցեցին Իսրայելի կողմից՝ վարչապետ Բեն-Գուրիոնը, գլխավոր շտաբի պետ Մոշե Դայանը, պաշտպանության նախարարության գլխավոր տնօրեն Շիմոն Պերեսը, Ֆրանսիայի՝ գլխավոր շտաբի պետ Մորիս Բուրժես-Մոնուրը, արտաքին գործերի նախարար Քրիստիան Փինոն, գլխավոր շտաբի պետ Մորիս Շալլին, Անգլիայի՝ արտաքին գործերի քարտուղար Սելվին Լոյդը և նրա օգնական Փաթրիկ Դինը²¹: 48 ժամ տևած բանակցությունների արդյունքում ստորագրվեց գաղտնի հռչակագիր, որի համաձայն Իսրայելը պետք է հարձակվեր Եգիպտոսի վրա, իսկ Անգլիան և Ֆրանսիան հետևելով նրան՝ ներխուժեին Սուեզի ջրանցքի գոտի՝ հիմնավորելով իրենց քայլը իբրև «ջրանցքի պաշտպանությանը միտված գործողություններ և պատերազմող կողմերին տարանջատելու անհրաժեշտություն»²²:

Հռչակագրով նախատեսվում էր նաև, որ պատերազմի ավարտին Իսրայելը անեքսիայի կենթարկի ամբողջ Սինայի թե-

---

²⁰ Հարկ է նշել, որ Եգիպտոսում միապետական կարգերի տապալումից հետո, բրիտանական կառավարությունը եգիպտական նորաթուխ իշխանությունների հետ 1954թ. հոկտեմբերի 19-ին ստորագրեց 7 տարի ժամկետով պայմանագիր, որի համաձայն բրիտանական զորքերը պետք է դուրս բերվեին Եգիպտոսից մինչև 1956թ. հունիսը, ընդ որում բրիտանական ռազմական բազաները պետք է մնային ջրանցքի գոտում և սպասարկվեին անգլիական և բրիտանական մասնագետների կողմից: Որևէ սպառնալիքի դեպքում, բրիտանական զորքերը կարող էին վերադառնալ ջրանցքի գոտի, իսկ Եգիպտոսն էլ իր հերթին պարտավորվում էր չխոչընդոտել ջրանցքով նավարկությանը՝ այդ թվում նաև անգլիական նավերի համար:

²¹ Пелипась М.Я., Суэцкий кризис 1956г., <http://www.usinfo.ru/c2/files/holodnajavojna15.htm>

²² Secrets and lies at the heart of Britain`s Middle Eastern folly, <https://www.theguardian.com/uk/2006/jul/11/egypt.past>

րակողին կամ նրա մի մասը՝ պարտավորվելով չհարձակվել Հորդանանի վրա, իսկ Անգլիան իր հերթին չպետք է սատարեր Հորդանանին, եթե վերջինս հարված հասցներ Իսրայելին²³:

1956թ. հոկտեմբերի 29-ին իսրայելական զորքերը սկսեցին «Քադեշ» ռազմական գործողությունները՝ գրոհելով եգիպտական բանակային ստորաբաժանումների դիրքերը Սինայում²⁴: Իսրայելն իր գործողությունները հիմնավորեց Գազայի գոտուց արաբ ֆիդայիների հարձակումներին վերջ տալու անհրաժեշտությամբ: Արդեն հաջորդ օրը իսրայելական ռազմաօդային ուժերի կործանիչը խոցեց Սիրիայից Եգիպտոս վերադարձող եգիպտական սպաների պատվիրակության ինքնաթիռը, որի արդյունքում զոհվեցին եգիպտացի 18-ը բարձրաստիճան սպա²⁵:

ՄԱԿ-ի ԱԽ-ն փորձեց Իսրայելին դատապարտող բանաձև ընդունել, սակայն անգլո-ֆրանսիական կողմը հետևելով Սևրի գաղտնի հռչակագրին արգելափակեց բանաձև:

Միևնույն ժամանակ, ցանկանալով ստեղծված իրավիճակում նախաձեռնությունների առաջնահերթությունը իրենց ձեռքը վերցնել, անգլո-ֆրանսիական կողմն առաջարկեց, որպեսզի եգիպտա-իսրայելական ղեկավարությունը իրենց զորքերը ջրանցքից ետ քաշեն 30կմ հեռավորության վրա²⁶: Սա հնարա-

---

²³ Morris B., Righteous victims: A history of the Zionist-Arab conflict, 1881-2001, Vintage books, 2001, p. 784., Հետաքրքիր է այն հանգամանքը, որ սկզբում Բեն-Գուրիոնը առաջարկեց վերանայել արաբական մի քանի երկրների արդեն իսկ ամրագրված սահմանները, մասնավորապես՝ բաժանել Հորդանանը Իսրայելի և Իրաքի միջև, Լիբանանի մի մասը՝ մինչև Լիտանի գետը պետք է անցնի Իսրայելին, իսկ Լիբանանը պետք է հրաժարվեր իր իսլամական մեծամասնությամբ բնակչությունից և դառնար քրիստոնեական հանրապետություն՝ դաշնակից Իսրայելին: Սակայն անգլո-ֆրանսիական կողմը չերաշխավորեց այդ ծրագիրը՝ համոզելով Իսրայելին ֆիքսվել միայն Եգիպտոսի վրա:

²⁴ The Sinai Campaign (Operation Kadesh-1956), <http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/History/Pages/The%20Sinai%20Campaign%20-%201956.aspx>

²⁵ Операция «Кадеш», https://knesset.gov.il/lexicon/ru/kadesh_ru.htm

²⁶ Eisenhower and Israel: U.S.-Israeli Relations 1953-1960, University Press of Florida 1993, p. 246.

վորություն կտար Սևրի հռչակագրի անդամներին ժամանակ շահել և գրավել անպաշտպան եգիպտական տարածքները: Կռահելով այդ ամենը, եգիպտական կողմը մերժեց այդ առաջարկը, որին հաջորդեցին իսրայելական կողմի ռազմական գործողությունները:

Սկսվեց Սուեզի ճգնաժամը, կամ այսպես կոչված Եգիպտոսի դեմ ուղղված «եռյակ ագրեսիա» կոչվող ռազմական գործողությունները:

1956թ. հոկտեմբերի 31-ին անգլո-ֆրանսիական զինվածուժերը սկսեցին «Հրացանակիր» ռազմական գործողությունները՝ ռմբակոծելով Եգիպտոսի միջերկրածովյան ափամերձ շրջանները: Նրանց հաջողվեց արագ ոչնչացնել եգիպտական մարտական ինքնաթիռների զգալի մասը հենց ցամաքում և կաթվածահարել եգիպտական ռազմական օդուժի հավանական գործողությունները²⁷: Հոկտեմբերի 5-ին Պորտ-Սայիդի շրջանում անգլո-ֆրանսիական դեսանտ իջեցվեց, իսկ արդեն նոյեմբերի 5-ին իսրայելական զորքերը զբաղեցրին Շարմ աշ-Շեյխը: Արդյունքում Իսրայելի հսկողության տակ հայտնվեցին գրեթե ողջ Սինայի թերակղզին և Գազայի գոտին:

Նոյեմբերի 7-ին Բեն-Գուրիոնը Քնեսետում հայտարարեց, որ իսրայելական զորքերը վերականգնել են պատմական արդարությունը՝ հաստատելով Իսրայելի վերահսկողությունը պատմական Սինայի նկատմամբ, և որ 1949թ. ձեռք բերված զինադադարի սահմանները այլևս չեն գործում²⁸:

Եգիպտոսի դեմ «եռյակ ագրեսիան» դատապարտեց ԽՍՀՄ-ը՝ սպառնալով հարձակվողներին անգամ հրթիռային հարվածներ հասցնել²⁹: 1956թ. նոյեմբերի 2-ին ՄԱԿ-ի ԳԱ-ն պահանջեց անհապաղ դադարեցնել ռազմական գործողությունները, դուրս բե-

---

²⁷ Նույն տեղում, էջ 247:

²⁸ Alteras I., Eisenhower and Israel, U.S.-Israel Relations 1953-1960, N.Y., 1969, p. 242.

²⁹ Gaddis J.L., The Cold War: a new history, Boston Globe 2006, p. 70.

րել Եգիպտոսից երեք պետությունների գորքերը և բացել Սուեզի ջրանցքը³⁰:

ՄԱԿ-ի ԳԱ պահանջները կատարելու համար կանադացի քաղաքական գործիչ Լեսթեր Փիրսոնը առաջարկեց ստեղծել ՄԱԿ-ի հատուկ խաղաղապահ ուժեր, որոնք պետք է տեղաբաշխվեին հակամարտության գոտում³¹:

1956թ. նոյեմբերի 6-ին հայտարարվեց զինադադար, իսկ նոյեմբերի 15-ին ջրանցքի գոտում տեղակայվեցին ՄԱԿ-ի առաջին ստորաբաժանումները³²: Նոյեմբերի 15-ին ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերի առաջին ստորաբաժանումները ժամանեցին հակամարտության գոտի³³: Անգլո-ֆրանսիական ուժերը Եգիպտոսից դուրս եկան 1956թ. դեկտեմբերի 22-ին³⁴, իսկ իսրայելականը՝ 1957թ. մարտին, ԱՄՆ-ի ճնշման արդյունքում³⁵:

Բավականին ուշագրավ է պաշտոնական Վաշինգտոնի դիրքորոշումն Սուեզի ճգնաժամի նկատմամբ: «Եռյակ ագրեսիայի» նախապատրաստման ժամանակ և ընթացքում ԱՄՆ-ն զբաղեցրեց երկակի դիրքորոշում. մի կողմից ամերիկյան կառավարությունը արտաքուստ սատարեց Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Իսրայելի ռազմական գործողությունների նախապատրաստական գործընթացը³⁶, մյուս կողմից փորձեց նաև դիվանագիտական ճնշում գործադրել Եգիպտոսի իշխանությունների վրա՝ ձգտե-

---

³⁰Middle East UNEF Background,

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr2.html>

³¹ Նույն տեղում:

³² Ի դեպ՝ սա ՄԱԿ-ի առաջին խաղաղապահ գործողություններն էին:

³³Сущий кризис 1956, մանրամասն տես՝

http://www.coldwar.ru/conflicts/middle_east/1956.php

³⁴ Suez Crisis 1956, <https://www.britannica.com/event/Suez-Crisis>

³⁵ Ben Gad Y., Politics lies and Videotape, N.Y., 1991, p. 180.

³⁶ ԱՄՆ-ը եռյակ ագրեսիայի գործողությունների ժամանակ խուսափեց նրա մասնակիցներին բացահայտ սատարելուց, փոխարենը փորձեց ստեղծել ճգնաժամը արագ ավարտելու պատրանքը: Բանն այն էր, որ ԱՄՆ-ը չէր ցանկանում իր դեմ տրամադրել արաբական հանրությանը և մասնավորապես, Եգիպտականը:

լով պարտադրել վերջինիս Սուեզի ջրանցքի օտարերկրյա կառավարումը, որն ըստ էության զետեղված էր «Դալլեսի ծրագրում»³⁷:

Միևնույն ժամանակ անհրաժեշտ ենք համարում փաստել, որ հակառակ խորհրդային տարիների մասնագիտական գրականության մեջ շրջանառվող պատմության, կապված այն բանի հետ, որ ԱՄՆ-ը իրական դերակատարում չի ունեցել Սուեզի ճգնաժամի դադարեցման գործում, Վաշինգտոնը բավականին լուրջ ներգործություն է ունեցել «եռյակ ագրեսիայի» դադարեցման գործում: Մասնավորապես, նոյեմբերի 6-ին ԱՄՆ-ի նախագահ էյզենհաուերը Սևրի հռչակագրի անդամներից պահանջեց անհապաղ դադարեցնել Եգիպտոսի դեմ ուղղված ռազմական գործողությունները³⁸:

Այդպիսով, Սուեզի ճգնաժամը պաշտոնական Կահիրեի համար դարձավ լրջագույն փորձություն և միևնույն ժամանակ այն քաղաքական կամուրջը, որն Եգիպտոսին ապահովեց նոր կարգավիճակ միջազգային հարաբերություններում: Պատերազմի դասական ընկալմամբ Եգիպտոսը «եռյակ ագրեսիայի» արդյունքում պարտվեց³⁹, սակայն այդ պարտության բարոյահոգե-

---

³⁷ Политика США на Арабском Востоке, М. 1961, с. 29; Ընդհանուր առմամբ ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ջոն Դալլեսը Սուեզի ջրանցքի կարգավորման 2 տարբերակ էր առաջարկել: Ըստ առաջին նախագծի՝ պետք է ստեղծվեր «Սուեզի ջրանցքի օգտվողների ասոցիացիա», որին պետք է վերապահվեր ջրանցքով նավարկության կարգավորումը, ինչպես նաև հարկահանման հսկողությունը: Սակայն սեպտեմբերի 10-ին Նասերը մերժեց այդ առաջարկը: Դալլեսի 2-րդ առաջարկությունը ենթադրում էր եգիպտական տարածքից դուրս ջրանցքի շահագործման ասոցիացիայի ստեղծում, որը ևս պետք է զբաղվեր ջրանցքի վերահսկողության հարցերով, որը ևս մերժվեց: Մանրամասն տես՝ http://www.hrono.ru/biograf/bio_d/dalles_d.php

³⁸ The Suez Crisis, 1956, <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/suez>

³⁹ Ըստ տարբեր աղբյուրների, Իսրայելի հետպատերազմական գործողությունների արդյունքում Եգիպտոսը կորցրեց 3000 սպանված, մոտ 4000-8000 զերի, ոչնչացվեցին եգիպտական տանկերի մոտ կեսը: <http://www.famhist.ru/famhist/hal/00351601.htm>

բանական և քաղաքական հետևանքները միանշանակ բնորոշվում էին իբրև հաղթանակ:

Անգլո-ֆրանսիական կողմի հետ պատերազմական գործողություններում Եգիպտոսը կորցրեց մոտ 800 մարդ, 2 ռազմանավ, մարտական ինքնաթիռների գրեթե կեսը, իսկ անգլո-ֆրանսիական մարտական ինքնաթիռների հարվածների արդյունքում զոհվեցին ավելի քան 3000 խաղաղ բնակիչ⁴⁰: Իսրայելը կորցրեց՝ 172 սպանված, և 817 վիրավոր, ևս 20 գերի ընկան, այնուհետև, 30-100 զրահապատ տեխնիկա, ինչպես նաև 12 ինքնաթիռ⁴¹: Ինչ վերաբերվում է անգլո-ֆրանսիական ուժերին, ապա նրանք կորցրեցին 320 հոգի սպանված, և 5 մարտական ինքնաթիռ⁴²:

Ամփոփելով քննարկվող հարցերը կարելի է արձանագրել հետևյալ եզրակացությունները.

1. Նասերի համար Անգլիայի և Ֆրանսիայի դուրս մղումը արաբական աշխարհից կարծես թե պատվի հարց էր. Եգիպտոսի առաջնորդը կարծում էր, որ Իսրայել պետության ստեղծումը Պաղեստինում արևմտյան նեոգաղութատիրության դրսևորում է, իսկ արաբների պարտությունը արաբ-իսրայելական 1948-1949թթ. պատերազմում ամոթալի և դառն իրականություն⁴³: Հետևաբար, պայքարելով կայսերապաշտության և նեոգաղութացման դեմ, Նասերը մարտահրավեր էր նետում նաև սիոնիստական շարժմանը արաբական աշխարհում:
2. ԱՄՆ-ն մերձավորարևելյան քաղաքականության և Սուեզի ճգնաժամի համատեքստում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում 1957թ. հունվարին Վաշինգտոնի կողմից հռչակված Էյզենհաուերի դոկտրինը (վարդապետությունը): Էյզենհաուերի վարդապետության տեսական հիմքն այսպես կոչված քաղաքական վակուումի տեսությունն էր,

⁴⁰ <http://www.famhist.ru/famhist/hal/00351601.htm>

⁴¹ Նույն տեղում:

⁴² Նույն տեղում:

⁴³ Киссинджер Г., *Дипломатия*, М., 1997, с. 472.

որի համաձայն Մեծ Բրիտանիայից գաղութային և պրոտեկտորատի կարգավիճակում գտնվող երկրները ի վիճակի չեն ինքնակառավարվել Անգլիայի հեռանալուց հետո, այդ իսկ պատճառով էլ հենց ԱՄՆ-ը պետք է զբաղեցնի այդ վակուումը՝ ստանձնելով նոր պրոտեկտորի դերակատարումը: ԱՄՆ-ի սենատում 1957թ. հունվարի 14-ին Դալլեսն իր ելույթում անդրադառնալով Մերձավոր և Միջին Արևելքում ստեղծված իրավիճակին, նշեց, որ համաձայն նշված դոկտրինի, ԱՄՆ-ի նախագահին պետք է իրավունք շնորհել՝ պաշտպանելու համար Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներին ու ժողովուրդներին վտանգից, ինչպես նաև տարածել նրանց վրա ռազմական օգնության և համագործակցության ծրագիրը⁴⁴:

3. Եգիպտոսի բարոյահոգեբանական հաղթանակը Սուեզի ճգնաժամում նպաստեց Նասերի հեղինակության սրբնթաց աճին, և նասերականության գաղափարախոսության զանգվածային տարածմանը արաբական աշխարհում: Նասերը վերածվեց արաբական աշխարհի յուրօրինակ խորհրդանիշի:
4. 1957թ. երկրորդ կեսին հասկանալի դարձավ, որ Էյզենհաուերի դոկտրինն որևէ ազդեցություն չի ունենա Եգիպտոսի որդեգրած քաղաքական ուղեգծի վրա: ԽՍՀՄ-ի կողմից տրամադրված օգնության շնորհիվ Կահիրեն կարողացավ ձեռքել Եգիպտոսի տնտեսական շրջափակումը: Դալլեսը ստիպված էր շփման նոր եզրեր որոնել Կահիրեի հետ: Մասնավորապես՝ 1957թ. նոյեմբերի 20-ին հանվեց ԱՄՆ-ում եգիպտական շուրջ 10 մլն ակտիվների վրայից արգելափակումը, որոնք սատեցվել էին դեռ ճգնաժամի ժամանակ: Այնուհետև նույն թվականի դեկտեմբերին Վաշինգտոնում Դալլեսը հանդիպեց Եգիպտոսի արտաքին

---

⁴⁴«Joint congressional resolution on Eisenhower doctrine», 9.III.1957, Middle Eastern affairs, 1957, May, pp.189-190.

գործերի նախարար Ֆավզիի հետ, որին հասկացրեց, որ եթե Եգիպտոսը հրաժարվի իր պրոխորհրդային քաղաքականությունից, ապա ԱՄՆ-ն կտրամադրի Կահիրեին անհրաժեշտ ֆինանսական օգնություն⁴⁵:

5. Սուեզի ճգնաժամում Եգիպտոսի քաղաքական հաղթանակի արդյունքում 1958թ. հունվարի վերջին ստորագրվեց խոշոր վարկ տրամադրելու մասին եգիպտա-խորհրդային համաձայնագիրը⁴⁶: Արդեն 1958թ. մայիսի 1-ին, Նասերի Մոսկվա մեկնելու նախօրեին Դալլեսը հայտարարեց, որ ԱՄՆ-ն հույս ունի բարեկամական հարաբերություններ հաստատել Արաբական Միացյալ Հանրապետության հետ⁴⁷:
6. Սուեզի ճգնաժամը և նրա արդյունքները դարձան Նասերի և եգիպտական ժողովրդի քաղաքական խոշորագույն հաղթանակը:
7. Մինչև 1967թ. պատերազմը Սուեզի ջրանցքի շահագործումից ստացված եկամուտը կազմում էր տարեկան մոտ 100 մլն եգիպտական ֆունտ:
8. Սուեզի ճգնաժամի հետևանքներից էր բոլոր օտարերկրյա ձեռնարկությունների եգիպտականացումը, այսինքն՝ ստիպողաբար նրանց վաճառքը եգիպտացիներին: 1957թ. հունվարի 15-ին հրապարակվեցին թիվ 22, 23. և 24. Օրենքներն, որոնք զրկում էին բոլոր օտարերկրացիներին բանկեր, ապահովագրական և առևտրական ընկերություններ ունենալու իրավունքից: Ազգայնացվեցին անգլիական և ֆրանսիական շուրջ 64 ապահովագրական ընկերություններ 17,1 մլն եգիպտական ֆունտ ընդհանուր կապիտալով⁴⁸:

---

⁴⁵Middle East Forum vol.XLI, N 2, Beirut 1965, p.66.

⁴⁶ Նույն տեղում:

⁴⁷ Middle East Forum vol.XLI, N 2, Beirut 1965, p.69.

⁴⁸ Мирский, նշվ. աշխ., էջ 58:

СУЭЦКИЙ КРИЗИС И ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ НОВАЯ РОЛЬ ЕГИПТА В АРАБСКОМ МИРЕ

Гор Геворгян
Эдита Асатрян
(резюме)

Революционный переворот “Свободных офицеров” в Египте в 1952г. создал в стране качественно новую ситуацию. Революционные власти во главе с Гамаль Абдель Насером не только упразднили монархию но и взяли новый, независимый курс политического развития государства, что в свою очередь привело к непосредственному конфликту между Египтом и Великобританией, под чьим влиянием долгие годы находилась страна. Мотивацией конфликта стала политика национализации в Египте, и в том числе Суэцкого канала. Суэцкий кризис и начавшиеся военные действия против Египта в 1956-1957гг. стали первым серьезным военно-политическим испытанием революционных властей страны.

Благодаря дипломатическим маневрам Насера, Египту удалось избежать окончательного поражения в этой войне, более того, официальный Каир безусловно одержал политическую победу. После “суэцкого кризиса” Египет во главе с Насером стал символом “арабской победы” и локомотивом антиимпериалистической борьбы арабского мира. Постепенное нарастание военной мощи Египта поставили страну в исключительно важное положение в арабском мире, превратив Каир в военно-политической фактор. После поражение в палестинской войне 1948-1949гг., впервые ощутили самоуверенность в себе и важность продолжения борьбы за национальную независимость. Египет стал ключевым игроком не только региона, но и мировой политики.

THE SUEZ CRISIS AND THE NEW POLITICAL-MILITARY ROLE OF EGYPT IN THE ARAB WORLD

Gor Gevorgyan

Edita Asatryan

(summary)

The revolution of the "Free Officers" in Egypt in 1952 created a qualitatively new situation in the country. The revolutionary authorities led by Gamal Abdel Nasser not only abolished the monarchy, but also adopted a new, independent course of political development of the state, which led to a direct conflict between Egypt and Britain, under whose influence for many years was the country. The motivation of the conflict was the policy of nationalization in Egypt, including the Suez Canal.

The Suez crisis and the start of military action against Egypt in 1956-1957 became the first serious military and political test of the country's revolutionary authorities.

Thanks to Nasser's diplomatic maneuvers, Egypt was able to avoid the final defeat in the war, moreover, the official Cairo certainly scored a political victory. After the "Suez crisis" Egypt headed by Nasser became a symbol of the "Arab victory" and the locomotive of the anti-imperialist struggle of the Arab world. The gradual build-up increase of military power in Egypt put the country in a very important position in the Arab world, turning making Cairo into a military-political factor.

After the defeat in the Palestinian war 1948-1949 first time they felt confidence in themselves and the importance of continuing the struggle for national independence. Egypt has become a key player not only in the region but also in world politics.